

Predictive Power of Secondary Teachers' Personality Traits on Their Qualifications According to Certain Variables¹

Sezai KALAFAT²

Received: 21 May 2014, Accepted: 23 May 2014

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate predictive power of secondary teachers' personality traits on their qualifications according to certain variables. Research model is a survey. The instruments are Personality Test based on Adjectives (SDKT), Perception of Competence Scale and the Personal Information Form for Teachers developed by the researcher. The sample of the study consisted of 428 teachers working at the 27 different public high schools in Zonguldak city. The stepwise regression method was used for the analysis of the data. Findings indicated that except for the emotional instability, teachers perceived themselves above the average in all other dimensions of the personality. It was found openness for the experience, emotional stability and the responsibility dimensions of the personality were major factors predicting the teachers' qualifications.

Keywords: Teacher, Personality, Competence, Five Factor Model of Personality, Teacher Qualification

EXTENDED ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate predictive power of secondary teachers' personality traits on their qualifications according to certain variables. Research model is a survey. Teachers' Personality Traits working at the high schools were identified by the 40-item Personality Test based on Adjectives (SDKT) developed by Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009), high school teachers' qualifications were measured using the 137-item Perception of Competence Scale developed by Karacaoğlu (2008) and the Personal Information Form for Teachers developed by the researchers were used to identify teachers' personal information.

The population of the study consisted of teachers working at the public high schools of the Zonguldak city. The sample of the study consisted of 428 teachers working at the 27 different public high schools in Zonguldak city.

The stepwise regression method was used for the analysis of the data. The significance level for all analyzes was .05. In the study, the statistical analysis was conducted through SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) software package.

Whether the predictive power of secondary school teachers' personality traits for their perceptions of teacher competencies change depending on the gender, branch, voluntarily choosing the teaching profession and seniority were analyzed.

The most powerful personality characteristics predicting the competencies of secondary school teachers at teaching profession were found to be Openness to Experience, Emotional Balance and Responsibility.

Analyzing predictive power of personality characteristics of secondary school teachers towards competencies at teaching profession in terms of gender showed that female teachers' competency views were predicted by the personality traits, Openness to Experience and Emotional Balance, while male teachers' competency views were predicted by the personality traits, Openness to Experience, Responsibility and Emotional Balance predicted.

Analyzing predictive power of personality characteristics of secondary school teachers towards competencies at teaching profession in terms of branch showed that the competency views of teachers in technical branches were predicted by the personality traits, Responsibility and Emotional Balance; the competency views of teachers in

¹This article is derived from a doctorate thesis.

²Assist.Prof.Dr., Bulent Ecevit University, Ereğli Faculty of Education, sezaikalafat@gmail.com

science branches were predicted by the personality trait, Openness to Experience and the competency views of teachers in social branches were predicted by Openness to Experience, Responsibility and Emotional Balance.

Analyzing predictive power of personality characteristics of secondary school teachers towards competencies at teaching profession in terms of selection decision showed that the competency views of Secondary school teachers selecting the teaching profession voluntarily were predicted by the personal traits, Openness to Experience, Responsibility and Emotional Balance while the competency views of Secondary school teachers selecting the teaching profession involuntarily were predicted by the personality trait, Openness to Experience.

Analyzing predictive power of personality characteristics of secondary school teachers towards competencies at teaching profession in terms of seniority showed that the competency views of teachers with 1-10 years of qualification were predicted by the personality traits, Openness to Experience and Emotional Balance; the competency views of teachers with 11-15 years were predicted by the personality traits, Openness to Experience and extroverted personality; the competency views of teachers with 16-20 years were predicted by the personality traits, Openness to Experience and Emotional Balance; and the competency views of teachers with 21 years or more were predicted by the trait, Openness to Experience.

Ortaöğretim Öğretmenlerinin Kişilik Özelliklerinin Öğretmenlik Yeterlik Algılarını Yordama Gücünün Çeşitli Değişkenlere Göre Karşılaştırılması¹

Sezai KALAFAT²

Başvuru Tarihi: 21 Mayıs 2014, **Kabul Tarihi:** 23 Mayıs 2014

ÖZET

Bu çalışmada ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterlikleri üzerindeki etkileri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Tarama modeline uygun olarak düzenlenen çalışmada, ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla, Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT), öğretmenlik mesleğine yönelik yeterliklerinin belirlenmesi amacıyla, Öğretmen Yeterlilik Algısı Ölçeği ve ortaöğretim öğretmenlerinin kişisel bilgilerinin belirlenmesi amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen Öğretmen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Zonguldak ilindeki resmi ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini 428 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın verilerinin analizinde basamaklı regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmenlerin genel öğretmen yeterliğini yordayan kişilik boyutlarının sırasıyla Deneyime Açıklık, Duygusal Denge ve Sorumluluk olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, kişilik, yeterlilik, Beş Faktör Kişilik Modeli, Öğretmen Yeterliği

1. Giriş

Eğitimde kalitenin artması sadece fiziksel ve teknolojik olarak yeterli olanaklara sahip okulların oluşturulmasıyla sağlanamaz. Fiziksel ve teknolojik yeterlik gerekli olsa bile, öğrencilerin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini sağlamaya tek başına yetmez. Bunu sağlayacak kişi mesleki bakımından yetkin ve kaynakları etkili bir biçimde kullanabilme yeterliğine sahip öğretmenlerdir. Yani eğitimin kalitesinin geliştirilebilmesi için öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin geliştirilmesi gerekir. Öğretmen yeterlikleri ile ilgili problemlerin olması insan sermayesinin potansiyelinin çok altında gerçekleşmesi demektir ki bundan dolayı öğretmen yeterliklerinin geliştirilmesi ulusal bir önceliğe sahip olması gerekir (TED, 2009).

MEB (2008)'in yapmış olduğu çalışmada öğretmen yeterlikleri; "Öğretmenlerin öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir biçimde yerine getirebilmek için sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumlar" olarak tanımlanmıştır. Öğretmen yeterlikleri öğretmenlerin sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumlar olduğundan dolayı, öğretmenlerin neleri bilmesi gerektiği ve neleri yapması gerektiği konuları üzerinde araştırmaların yoğunlaşmasını sağlamıştır (Ball ve Cohen, 1999; Darling-Hammond, 2000; Darling-Hammond, Wise ve Klein, 2000; Grand ve Gillette, 2006; Imig ve Imig, 2006; World Bank, 2005; Akt: TED, 2009). Öğretmenlerin neleri bilmesi ve neleri yapması gerektiği konusu dinamik bir özelliğe sahiptir. Özellikle teknolojik gelişmelerin tetiklediği toplumsal dönüşüm okulları açıkça etkilediği görülmektedir. Öğrenciler artık bilişim teknolojilerini etkili bir şekilde kullanarak bilgiye kolayca erişebilmektedir. Bu da öğretmenlerin geleneksel olarak bilinene görevlerinin yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (World Bank, 2005: Akt: TED, 2009). Günümüzde artık öğretmenlerden bilgiyi olabildiğince hızlı bir şekilde öğrenciye aktarmaktan daha fazlasını yapması beklenmektedir.

MEB tarafından hazırlanan "Öğretmen Yeterlikleri - Öğretmenlik Mesleği Genel ve Özel Alan Yeterlikleri" kitabında öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri; kişisel ve mesleki gelişimini sağlayabilme, öğrenciyi tanıyabilme, öğretme-öğrenme sürecini planlayıp uygulayabilme, öğrenme sürecini izleyip değerlendirebilme, okul-aile ve toplum arasında işbirliği sağlayabilme, program ve içerikle ilgili gerekli bilgi ve becerilere sahip olabilme şeklinde belirlenmiştir (MEB, 2008). Benzer şekilde Danielson ve McGreal (2000) de öğretmen yeterliklerini öğretimi planlayabilme, öğrenme ortamını düzenleyebilme, öğretme-öğrenme etkinliklerini yürütebilme ve mesleki sorumluluk alabilme şeklinde belirlemişlerdir.

¹Bu çalışma, yazarın doktora tez çalışmasının bir bölümünü oluşturmaktadır.

²Yrd. Doç.Dr.,Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, sezai.kalafat@gmail.com

Senemoğlu (1988), öğrenmeyi etkileyen faktörlerden genel yetenek, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, okulun özellikleri bilişsel giriş davranışları, duyuşsal giriş özellikleri, ipuçları, katılma, pekiştiriciler, dönüt-düzeltilme gibi değişkenlerin yanında öğretmenin kişilik özelliklerini de saymaktadır. Öğretmenlik mesleğini seçen bireylerin mesleğin gerektirdiği özellikler ile kendi kişilik özellikleri arasında tam bir uyum olmaması mesleğe ait bazı rollerin kabullenilmediği anlamına gelir. Bu şekilde tam uyum sağlayamayan öğretmenler öğrencinin öğrenmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Yine Tezcan'a göre, her mesleğe uygun kişilik yapılarının varlığı, doğal bir gerçektir (Tezcan, 2001). Erdoğan'a göre (2001) öğretmenin kişilik özellikleri, mesleki deneyimi, öğretim stili, kültürü, aldığı hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi, sınıf atmosferini olumlu (veya olumsuz) yönde etkileyen faktörlerdir.

Kişilik özelliklerini ortaya çıkarma çalışmaları Cattell'in çalışmaları ile sona ermemiş, yıllar içinde bu konuda çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çok sayıda veri ile başa çıkabilecek istatistiksel metotların ve bilgisayarların ortaya çıkması da araştırmalara katkıda bulunmuştur. Araştırmacılar bu çalışmalarının sonucunda oldukça tutarlı kişiliğin beş boyutuna dair sonuçlara ulaşmışlardır. Değişik araştırmalarda birbirinden farklı yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalar sonucunda beş faktör o kadar sık olarak ortaya çıkmıştır ki bunlara "büyük beşli" adı verilmiştir. Beş faktör bir kuramsal temele dayanmadığından dolayı, araştırmacılar elde ettikleri kişilik özelliklerinin hangilerinin birbirleriyle grup oluşturduklarını belirleyerek onları isimlendirmeye çalışmışlardır. Türkçe alan yazın incelendiğinde beş faktörün değişik şekillerde adlandırıldığını görmekteyiz. Beş faktörün değişik adlandırılmaları aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Dışadönüklük; Bu boyutun adlandırılması konusunda bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Ulaşılabilen Türkçe kaynaklarda bu boyut farklı şekillerde adlandırılmamıştır.
2. Yumuşak Başlılık; Bu boyut uyumluluk, geçimlilik ve uyuşabilme olarak adlandırılmıştır.
3. Sorumluluk; Bu boyut özdenetim, özdisiplin olarak adlandırılmıştır.
4. Duygusal Dengesizlik; Bu boyut duygusal istikrar, duygusal dengelilik, duygusallık, nörotiklik, nörotizm, nevroitiklik, nörotisizm ve duygusal tutarsızlık olarak adlandırılmıştır.
5. Deneyime Açıklık; Bu boyut üzerinde en az anlaşmaya varılan boyuttur. Bu durum adlandırılmasına yansımıştır. Bu boyut gelişime açıklık, açıklık, gelişime açık olma, yeniliklere açık olma, özerklik, kültür ve zekâ (akıl anlamında) olarak adlandırılmıştır.
6. Öğretmen yeterlikleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkili faktörleri gösteren önemli ölçüde bilimsel bir literatür bulunmaktadır. Bu araştırmaların büyük bir kısmı kişilik özellikleri ile öğretmen yeterlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler göstermiştir. Manley (1995) eğitimcilerin belirlenmesinde ve gelişiminde öğretmen kişilik özelliklerinin geçerli ve güvenilir bir faktör haline geldiğini belirtmiştir. Murray (1975) öğretmen yeterlikleri ile tarafsızlık, liderlik, dışa dönüklük ve sakinlik arasında olumlu ilişkiler bulmuştur. Rushton, Murray, ve Paunonen (1983) destekleyici olma, neşeli olma ve özgürlükçe olma kişilik özellikleri ile öğretmen yeterlikleri arasında yüksek bir korelasyon bulmuşlardır.
7. Etkili öğretmenlerin kişilik özelliklerinin çoğu birkaç çalışmada benzer sonuçlar vermesine rağmen, Sherman ve Blackburn (1975), Marsh ve Overall (1981), ve Murray, Rushton, ve Paunonen (1990) öğretmenin yürüttüğü derse bağlı olarak etkili öğretmenlerin kişilik özelliklerinin potansiyel olarak farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Öğretmenin eğitim öğretim ortamında verimli olması sadece eğitim fakültelerinde uygulanan eğitim programlarının iyileştirilmesi ile gerçekleştirilemez. Bunun yanında öğretmenlik mesleğinin gerekleri ile kişilik özelliklerinin uyumuna da ihtiyaç vardır (Uras ve Kunt, 2005). Hamachek'e (1972, Akt.: Blair, Jones ve Simpson, 1975) göre, öğrenciler arasındaki başarı farklılıklarının çoğu, öğretmen kişilik özelliklerinin öğrenenler üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır.

Ünal (1991) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, öğretmenin kişilik özellikleri genel olarak öğrencinin kişiliğini etkilemektedir. Öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişim ve ilişkilerin niteliği, öğrencinin okula karşı olumlu ya da olumsuz tutum geliştirmesine neden olmaktadır. Öğretmen kişiliği, duyuşsal alanda ve dolayısıyla da bilişsel ve psikomotor alanlarda öğretme ve öğrenme ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkilidir. Tecrübeli öğretmenlerle ilgili ifadeler, yaygın olarak bu öğretmenlerin bilimsel yeterliklerine ya da teknik öğretim becerilerine değil kişiliklerine vurgu yapmaktadır. Stronge'e göre (2007) Öğretmenin kişiliği, etkili bir öğretmende aranacak özelliklerden birincisidir. Etkili öğretimin birçok yönü geliştirilebilir. Ancak bireyin kişiliğinde değişim oluşturmak oldukça zordur. Yapılan araştırmalar sonucu farklı kişilik özelliklerinin önemi üzerinde durulmuştur. Tüm eğitimciler tarafından kabul gören, bir öğretmen de bulunması gereken en önemli kişilik özellikleri; açık fikirli ve esnek olma,

hoşgörülü ve sabırlı olma, sevecen, anlayışlı ve esprili olma, cesaretlendirici ve destekleyici olma, öğrencilerden yüksek başarı beklemedir (Sünbül, 2005).

1.1. Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterliklerini yordama gücünü çeşitli değişkenler açısından incelemektir.

Öğretmenlerin kişilik özellikleri ile yeterlikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulguları olmasına rağmen, tam olarak hangi kişilik özelliklerinin öğretmen yeterlikleri ile ilgisinin olduğu açık değildir. Özellikle beş faktör kuramında yapılan araştırmaların yetersiz olduğu görülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, araştırmanın konusunun geçmişte ya da halen var olan durumuyla ilgili hipotezleri test etmek ya da soruları cevaplamak için veri toplamayı ya da betimlemeyi sağlayan bir araştırma modelidir (Büyüköztürk vd., 2010; Karasar, 1999). Bu çalışmada lise öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin yeterlik algısını yordama gücü incelenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Zonguldak ilindeki devlet liselerde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında her liseye erişim olanağı bulunmadığı için örneklem alma yoluna gidilmiştir. Evrende 41 tane okul bulunmaktadır. Ulaşılabilirlik ve ekonomiklik göz önünde bulundurularak “uygun örnekleme” seçimine gidilmiş 27 lise araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya toplam 428 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin %42’si kadın, %58’i de erkektir. Bu öğretmenlerden %51’i Sosyal branşlarda, %26’sı Fen Branşlarında, %23’ü Teknik-Mesleki Branşlarda görev yapmaktadır. Ayrıca %28’si 1-10 yıl arası, %27’si 11-15 yıl arası, %25’i 16-20 yıl arası ve %20’si 21 yıl ve üstü bir süredir öğretmenlik yapmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDTK)

Araştırma kapsamında lise öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesinde Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından Beş Faktör kuramına dayanılarak geliştirilen Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) kullanılmıştır. Bu ölçek birbirine zıt ifadeler olan 40 sıfat çiftinden oluşmaktadır. Bu sıfat çiftinde yanıtlama yöntemi olarak 7’li likert tipi dereceleme sistemi kullanılmıştır. Ölçek beş alt boyuttan oluşmaktadır. bu boyutlar beş faktör kişilik modelinin boyutları olan duygusal dengesizlik, dışadönüklük, deneyime açıklık, sorumluluk ve yumuşak başlılık boyutlarıdır. en yüksek iç tutarlık katsayısının ise dışadönüklük .89, en düşük iç tutarlık katsayısının duygusal dengesizlik .73 boyutuna ait olduğu bulunmuştur. diğer kişilik boyutlarının iç tutarlılık katsayıları deneyime açıklıkta .80, yumuşak başlılıkta .87 ve sorumlulukta .88 çıkmıştır. bu çalışmada en yüksek iç tutarlık katsayısının ise dışadönüklük .87, en düşük iç tutarlık katsayısının duygusal dengesizlik .61 boyutuna ait olduğu bulunmuştur. diğer kişilik boyutlarının iç tutarlılık katsayıları deneyime açıklık boyutunda .84, yumuşak başlılık boyutunda .85 ve sorumluluk boyutunda .82 çıkmıştır.

2.3.2. Öğretmen Yeterlilik Algısı Ölçeği

Araştırmada lise öğretmenlerinin öğretmen yeterliliklerini belirlemek amacıyla Karacaoğlu (2008) tarafından “geliştirilen öğretmen yeterlilik algısı ölçeği” kullanılmıştır. Öğretmenlerin sahip olması gereken yeterlilikler doğrultusunda öğretmenlerin kendilerini nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla geliştirilen bu ölçek, beş dereceli bir ölçme aracı olarak geliştirilmiştir. Ölçme aracı meslek bilgisi, alan bilgisi, kendini geliştirme ve ulusal ve uluslararası değerler olma üzere dört bölümden ve 137 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracında, “hiç”, “az”, “kısmen”, “oldukça” ve “çok” seçeneklerinden oluşmaktadır. ÖYAÖ’in alt boyutlarında “meslek bilgisine ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .93, “alan

bilgisine ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .88, “kendini geliştirmeye ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .97, “ulusal ve uluslararası değerlere ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .97 bulunmuştur. Bu çalışmada da ÖYAÖ’ün alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .86 ile .98 aralığında değiştiği görülmektedir. ÖYAÖ’ün alt boyutlarında “meslek bilgisine ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .98, “alan bilgisine ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .86, “kendini geliştirmeye ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .95, “ulusal ve uluslararası değerlere ilişkin yeterlikler” boyutunun iç tutarlılık katsayısı .97 olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümü, basamaklı regresyon analizi ile yapılmıştır. Yapılan tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır. Araştırmada istatistiksel çözümlerinin gerçekleştirilmesinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılmıştır.

3. Bulgular

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterlik algılarını yordama gücünün cinsiyet değişkeni açısından değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Kişilik Özelliklerinin, Öğretmen Yeterlik Algılarını Yordama Gücünün Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Cinsiyet	Aşama	Yordayıcılar	B	SH B	β	R	R ²
Erkek	1	Deneyime Açıklık	34.96	3.77	0.51	0.51*	0.26
	2	Deneyime Açıklık	26.68	5.45	0.39	0.52*	0.27
		Sorumluluk	11.45	5.47	0.17		
Kadın	3	Deneyime Açıklık	23.17	5.62	0.34	0.54*	0.29
		Sorumluluk	12.59	5.45	0.18		
		Duygusal Dengesizlik	-9.20	4.10	-0.13		
Kadın	1	Deneyime Açıklık	21.47	4.06	0.37	0.37*	0.14
	2	Deneyime Açıklık	21.60	3.99	0.37	0.41*	0.17
Duygusal Dengesizlik		-10.17	3.72	-0.19			

Bağımlı Değişken: Genel Öğretmenlik Yeterliği

* p<.05

Tablo 1 incelendiğinde kadın öğretmenlerin öğretmenlik genel yeterlik algılarını, Deneyime Açıklık ve Duygusal dengesizlik kişilik özelliklerinin yordadığı görülmektedir. Bu iki kişilik özelliği kadın öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algısının %17’sini yordamaktadır. Diğer kişilik özellikleri, kadın öğretmenlerin genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. Erkek öğretmenlerin öğretmenlik yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı ise Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir. Deneyime Açıklıkla beraber Sorumluluk ve Duygusal dengesizlik kişilik özelliği, erkek öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algılarının %29’unu yordamıştır. Hem kadın hem de erkek öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir.

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterlik algılarını yordama gücüne ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Kişilik Özelliklerinin, Öğretmen Yeterlik Algılarını Yordama Gücünün Branş Değişkeni Açısından İncelenmesi

Branş	Aşama	Yordayıcılar	B	SH B	β	R	R ²
Sosyal	1	Deneyime Açıklık	3.78	0.48	0.48	0.48*	0.23
		Duygusal Dengesizlik	-1.77	0.58	-0.19		
	2	Deneyime Açıklık	3.39	0.48	0.43	0.51*	0.26
		Duygusal Dengesizlik	-1.98	0.58	-0.21		
		Sorumluluk	1.58	0.77	0.17		
	3	Deneyime Açıklık	2.41	0.68	0.30	0.52*	0.27
Duygusal Dengesizlik		-1.98	0.58	-0.21			
Sorumluluk		1.58	0.77	0.17			
Fen	1	Deneyime Açıklık	3.39	0.70	0.42	0.42*	0.17
Teknik- Mesleki	1	Sorumluluk	5.35	0.92	0.51	0.51*	0.26
		Duygusal Dengesizlik	-2.41	0.96	-0.22	0.55*	0.30
	2	Sorumluluk	4.73	0.93	0.45		

Bağımlı Değişken: Genel Öğretmenlik Yeterliği

*p<.05

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlik genel yeterlik algılarını teknik branşlarda olma açısından, Sorumluluk ve Duygusal dengesizlik kişilik özelliklerinin yordadığı görülmektedir. Bu iki kişilik özelliği, teknik branşlarda olma açısından genel öğretmenlik yeterlik algısının %30'ünü yordamaktadır. Diğer kişilik özellikleri, teknik branşlarda olma açısından genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. Fen branşlarında olma açısından öğretmenlik yeterlik algılarının tek yordayıcısı ise Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir ve %17'sini yordamaktadır. Diğer kişilik özellikleri, fen branşlarında olma açısından genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. Sosyal branşlarda olma açısından öğretmenlik yeterlik algılarının yordayıcıları ise Deneyime Açıklık, Sorumluluk ve Duygusal dengesizlik kişilik özellikleridir ve %27'sini yordamaktadır. Diğer kişilik özellikleri, sosyal branşlarda olma açısından genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir.

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterlik algılarını yordama gücünün öğretmenlik mesleğini isteyerek seçip seçmeme değişkeni açısından değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Kişilik Özelliklerinin, Öğretmen Yeterlik Algılarını Yordama Gücünün Öğretmenlik Mesleğini İsteyerek Seçip Seçmeme Açısından İncelenmesi

İsteme	Aşama	Yordayıcılar	B	SH B	β	R	R ²
EVET	1	Deneyime Açıklık	29.52	3.06	0.45	0.45*	0.20
		Duygusal Dengesizlik	-8.80	3.06	-0.13		
	2	Deneyime Açıklık	28.30	3.06	0.43	0.47*	0.22
		Duygusal Dengesizlik	-9.26	3.05	-0.14		
		Sorumluluk	9.76	4.56	0.15		
	3	Deneyime Açıklık	20.92	4.60	0.32	0.48*	0.23
Duygusal Dengesizlik		-9.26	3.05	-0.14			
Sorumluluk		9.76	4.56	0.15			
HAYIR	1	Deneyime Açıklık	34.78	6.95	0.58	0.58*	0.33

Bağımlı Değişken: Genel Öğretmenlik Yeterliği

*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlik genel yeterlik algılarını öğretmenlik mesleğinin isteyerek seçilmesi açısından, Deneyime Açıklık, Sorumluluk ve Duygusal dengesizlik kişilik özelliklerinin yordadığı görülmektedir. Bu üç kişilik özelliği, öğretmenlik mesleğinin isteyerek seçilmesi açısından genel öğretmenlik yeterlik algısının %23'ünü yordamaktadır. Diğer kişilik özellikleri, öğretmenlik mesleğini isteyerek seçilmesi açısından genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. Öğretmenlik mesleğinin isteyerek seçilmemesi açısından öğretmenlik yeterlik algılarının tek yordayıcısı ise Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir ve %33'ünü yordamaktadır. Hem öğretmenlik mesleğinin isteyerek seçilmesi hem de isteyerek seçilmemesi açısından genel öğretmenlik yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir.

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmen yeterlik algılarını yordama gücünün kıdem değişkeni açısından değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Kişilik özelliklerinin, öğretmen yeterlik algılarını yordama gücünün kıdem değişkeni incelenmesi

Kıdem	Aşama	Yordayıcılar	B	SH B	β	R	R ²
1-10 YIL	1	Deneyime Açıklık	26.87	5.60	0.40	0.40*	0.16
	2	Deneyime Açıklık	25.39	5.58	0.38	0.44*	0.19
		Duygusal Dengesizlik	-10.34	5.17	-0.17		
11-15 YIL	1	Deneyime Açıklık	39.44	5.77	0.54	0.54*	0.29
	2	Deneyime Açıklık	24.76	9.01	0.34	0.57*	0.32
		Dışadönüklük	18.35	8.75	0.26		
16-20 YIL	1	Deneyime Açıklık	19.14	6.12	0.29	0.29*	0.09
	2	Deneyime Açıklık	17.59	6.02	0.27	0.37*	0.13
		Duygusal Dengesizlik	-12.65	5.24	-0.22		
21-? YIL	1	Deneyime Açıklık	31.79	4.85	0.58	0.58*	0.34

Bağımlı Değişken: Genel Öğretmenlik Yeterliği

* p<.05

Tablo 4 incelendiğinde 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin öğretmenlik genel yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir. Deneyime Açıklıkla beraber Duygusal dengesizlik kişilik özelliği 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algısının %19'unu yordamaktadır. Diğer kişilik özellikleri, 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. 11-15 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin öğretmenlik yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir. Deneyime Açıklıkla beraber Dışadönüklük kişilik özelliği, 11-15 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algılarının %32'sini yordamıştır. Diğer kişilik özellikleri, 11-15 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. 16-20 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin öğretmenlik yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir. Deneyime Açıklıkla beraber Duygusal dengesizlik kişilik özelliği, 16-20 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algılarının %13'ünü yordamıştır. Diğer kişilik özellikleri, 16-20 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. 21 yıl ve üstü kıdeme sahip öğretmenlerin öğretmenlik yeterlik algılarının tek yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir ve %34'ünü yordamıştır. Diğer kişilik özellikleri, 21 yıl ve üstü kıdeme sahip öğretmenlerin genel yeterlik algılarının anlamlı yordayıcısı değildir. Tüm kıdem gruplarında bulunan öğretmenlerin genel öğretmenlik yeterlik algılarının en güçlü yordayıcısı Deneyime Açıklık kişilik özelliğidir.

4. Sonuç ve Tartışma

Ortaöğretim öğretmenlerinin, öğretmenlik mesleğine yönelik yeterliklerini yordayan en güçlü kişilik özelliklerinin Deneyime Açıklık, Duygusal Denge ve Sorumluluk kişilik özellikleri olduğu tespit edilmiştir. Hartman ve Betz (2007) yapmış olduğu beş faktör kişilik modeli ve mesleki özyeterlik çalışmasında, yaratıcı ve entelektüel mesleklerde deneyime açıklık kişilik boyutu ile özyeterlik arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Yine yapılan çok sayıda araştırma performansın en iyi göstergesinin özdisiplin de olarak adlandırılan sorumluluk kişilik boyutu olduğunu göstermiştir (Burger, 2006). Deneyime açıklık, duygusal denge ve sorumluluk kişilik boyutlarının neden mesleki yeterliği en iyi yordayan kişilik faktörleri olduğunu anlamak için bu kişilik boyutlarının özelliklerine bakmak gerekir. Deneyime açıklık boyutunda, sanata ilgili, hayal gücü kuvvetli, geniş görüşlü, yenilikçi, meraklı, liberal, ilgileri geniş ve yeni ilişkilere açık; Duygusal denge boyutunda, sakin, sabırlı, rahat, tutarlı, iyimser, huzurlu ve kaygısız; Sorumluluk boyutunda ise, düzenli, sorumluluk sahibi, hırslı, dikkatli, gayretli, hazırlıklı ve disiplinli kişilik özelliklerine sahip olmanın öğretmen yeterliğini en iyi yordayan özellikler olduğunu söyleyebiliriz. İdeal bir öğretmende bulunması gereken özellikler ile deneyime açıklık, duygusal denge ve sorumluluk kişilik özelliklerinin hemen hemen birebir örtüştüğünü söyleyebiliriz (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005). Etkili öğretmenler sınıfta bir disiplin sorunu ortaya çıktığında öğrencilere uygun davranışı dikkat çekmeyecek şekilde hatırlatarak bu sorunla sakin ve sessiz bir şekilde başa çıkmaya çalışırlar. Yine etkili öğretmenler öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için yeni yaklaşımları arar ve denerler. Ayrıca etkili öğretmenler öğrencilerinin başarılı olmasında kendilerini sorumlu olarak görürler (Stronge, 2007).

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmenlik mesleğine yönelik yeterlik görüşlerini yordama gücünün cinsiyet açısından incelendiğinde, bayan öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Deneyime Açıklık ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı; erkek öğretmenlerin yeterlik görüşlerini ise Deneyime Açıklık, Sorumluluk ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı tespit edilmiştir. Cinsiyete değişkenine göre kişilik özelliklerinden yeterliği yordayan boyutların deneyime açıklık, duygusal denge ve sorumluluk boyutları olduğu görülmüştür. Bu boyutlarda deneyime açıklık kişilik boyutunun en güçlü yordayıcı olduğu bulunmuştur. Hem bayanlarda hem de erkeklerde deneyime açıklık boyutu öğretmen yeterliğini yordama gücü en yüksek kişilik boyutudur. Zekâ (Akıl), kültür ve açıklık olarak ta adlandırılan bu boyut kişilerarası açık olmaktan çok deneyimlere açık olmayı ifade etmektedir. Bu boyutu oluşturan özellikler arasında güçlü bir hayal gücü, yeni görüşleri kabul etme isteği, çok yönlü düşünme ve zihinsel merak vardır. Açıklık boyutunda yüksek olan kişiler, geleneksel olmayan ve bağımsız düşüncelere sahiptir. Bundan dolayı yenilikçi bilim adamlarının ve yaratıcı bilim adamlarının bu boyutta yüksek olduğunu öngörebiliriz. Öğretmen yeterliklerini yordaması açısından özellikle deneyime açıklık kişilik boyutunun özelliklerinin uygun özellikler olduğu görülmektedir. Bayan öğretmenlerden farklı olarak erkek öğretmenlerde sorumluluk kişilik boyutunun yeterliği açıklamada bir boyut olduğu ortaya çıkmıştır. Bu boyut ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğumuzu gösterir. Kültürümüzde geleneksel olarak kontrol ve disiplinin daha çok erkeklerin bir rolü olarak kabul edilmektedir (Kuzucu, 2011). Yapılan çalışmada erkeklerde sorumluluk kişilik boyutunun yeterliği yordayan bir özellik olması bu açıdan anlamlıdır.

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmenlik mesleğine yönelik yeterlik görüşlerini yordama gücünün branş açısından incelendiğinde, teknik branşlardaki öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Sorumluluk ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı; fen branşlarındaki öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Deneyime Açıklık kişilik özelliğinin yordadığı; sosyal branşlarındaki öğretmenlerin yeterlik görüşlerini ise Deneyime Açıklık, Sorumluluk ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı belirlenmiştir. Branşa göre değerlendirildiğinde Fen ve Sosyal branşlarda deneyime açıklık kişilik boyutunun, Teknik branşlar da ise sorumluluk kişilik boyutunun öğretmen yeterliğinin en güçlü yordayıcısı olduğu görülmektedir. Teknik branşlardaki öğretmenlerin, fen ve sosyal branşlardaki öğretmenlerden farklı olarak öğretmen yeterliğini yordayan en güçlü kişilik boyutunun sorumluluk olması manidardır. Özoğul (2006) tarafından yapılan çalışmada bilgisayar öğretmenlerinin meslek yaşamlarında en çok problemle karşılaştıkları alan teknik alan çıkmıştır. Yönetim, öğretim ve kişisel alandaki sorunlar teknik alanda yaşanan sorunların gerisinde kalmıştır. Teknik branşlarda görev yapan öğretmenlerin diğer branşlardan farklı olarak çalıştıkları ortamlar genelde laboratuvar ve atölye gibi ortamlar olması bu ortamlarda gerekli olan düzenin sağlanması açısından sıkı kuralları uygulanmasını gerektirir. Bu açıdan bakıldığında disiplin, kontrol, düzenlilik ve tedbirlilik kişilik özelliklerini kapsayan sorumluluk kişilik boyutunun teknik branşlardaki öğretmenlerin yeterliklerinin en güçlü yordayıcısı olması anlamlı görülmektedir.

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmenlik mesleğine yönelik yeterlik görüşlerini yordama gücünün öğretmenlik mesleğini isteyerek seçip seçmeme açısından incelendiğinde, isteyerek seçen öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Deneyime Açıklık, Sorumluluk ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı; isteyerek seçmeyen öğretmenlerin yeterlik görüşlerini ise Deneyime Açıklık kişilik özelliğinin yordadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlik mesleğini isteyerek seçenlerin, istemeyerek seçenlerden farklı olarak sorumluluk ve duygusal denge kişilik boyutlarının da etkili olduğu görülmektedir. Sorumluluk boyutunda yüksek olan kişilerin düzenli, plan doğrultusunda hareket eden ve kararlı kişiler oldukları düşünüldüğünde; Duygusal denge boyutunda yüksek olanların ise istikrarlı, güvenilir ve tutarlı oldukları göz önüne alındığında öğretmenlik mesleğini isteyerek seçenlerde bu kişilik boyutlarının da çıkması mesleki yeterliği yordaması açısından daha anlamlı görülmektedir.

Ortaöğretim öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin öğretmenlik mesleğine yönelik yeterlik görüşlerini yordama gücünün kıdem açısından incelendiğinde, 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Deneyime Açıklık ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı; 11-15 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Deneyime Açıklık, Dışadönüklük kişilik özelliklerinin yordadığı; 16-20 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin yeterlik görüşlerini Deneyime Açıklık ve Duygusal Denge kişilik özelliklerinin yordadığı; 21 yıl ve üstü kıdeme sahip öğretmenlerin yeterlik görüşlerini ise Deneyime Açıklık kişilik özelliğinin yordadığı tespit edilmiştir. Kıdem değişkeni açısından değerlendirildiğinde tüm kıdem düzeylerinde deneyime açıklık boyutunun en güçlü yordayıcı olduğu görülmektedir. Bu durum ister öğretmenlik mesleğine yeni başlamış, ister meslek yaşamının ortasında yer alsın isterse de artık emeklilik dönemine gelmiş öğretmenlerde deneyime açıklık kişilik boyutunun oldukça önemli olduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle, yeni deneyimlere açık olma, güçlü bir hayal gücüne sahip olma, yeni görüşleri kabul etme, çok yönlü düşünme zihinsel merak kişilik özelliklerine sahip olmanın öğretmenler için her kıdem düzeyinde yeterliği yordayan önemli özellikler olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynaklar

- Bacanlı, H., İlhan, T. Vd. (2009). Beş Faktör Kuramına Dayalı Bir Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(2), 261-279.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. (Çeviri: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E. vd. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Çelikten, M., Şanal, M. vd. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19(2), 207-237.
- Danielson C. ve McGreal T.L. (2000). *Teacher Evaluation*. Association for Supervision & Curriculum Development.
- Erdoğan, İ. (2001). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Hamachek, E.D. (1972). *Toward More Effective Teaching*. Don E. Hamachek (Ed.), *Psychology and Education* içinde. Boston: Allyn and Bacon Inc.
- Hartman, R.O. ve Betz, N.E. (2007). The Five-Factor Model and Career Self-Efficacy General and Domain-Specific Relationships. *Journal of Career Assessment*. 15(2), 145-161.
- Karacaoğlu, Ö.C. (2008). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Öğretmen Yeterlilikleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4(35), 79-91.
- Manley, F. (1995). *Classroom Personalities of Effective Teachers Within a Technical College Setting*. Dissertation Abstracts International (UMI No. 9533809).
- Marsh, H.W. ve Overall, J.U. (1981). The Relative Influence of Course Level, Course Type, and Instructor on Students' Evaluations of College Teaching. *American Educational Research Journal*. 18, 103-112.
- MEB (2008). *Öğretmen Yeterlilikleri: Öğretmenlik Mesleği Genel Ve Özel Alan Yeterlilikleri*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Murray, H.G. (1975). Predicting Student Ratings of College Teaching from Peer Ratings of Personality Traits. *Teaching of Psychology*. 2(2), 66-69.
- Murray, H.G., Rushton, P., vd. (1990). Teacher Personality and Student Instructional Ratings in Six Types of University Courses. *Journal of Educational Psychology*. 82(2), 250-261.
- Özoğul, P. (2006). *Bilgisayar Öğretmenlerinin Meslek Yaşamlarında Karşılaştıkları Sorunlar: Eskişehir İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi: Eskişehir.
- Rushton, J.P., Murray, H.G. vd. (1983). Personality, Research Creativity, and Teaching Effectiveness in University Professors. *Scientometrics*. 5, 93-116.

- Senemoğlu, N. (1988). Öğrenme Düzeyini Yükseltme. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 3, 105 – 115.
- Sherman, B.R. ve Blackburn, R.T. (1975). Personal Characteristics and Teaching Effectiveness of College Faculty. Journal of Educational Psychology. 67(1), 124-131.
- Stronge, J.H. (2007). Qualities of Effective Teachers: Association for Supervision and Curriculum Development. Virginia: Alexandria.
- Sünbül, A.M. (2005). Öğretmenin Dünyası. Ankara: Mikro Yayıncılık.
- TED (2009). Öğretmen Yeterlikleri (Teacher Competences). Ankara: Adım Okan Matbaacılık Basım.
- Tezcan, M. (2001). Eğitim Sosyolojisi (11. Baskı). Ankara: Arı Yayıncılık.
- Uras, M. ve Kunt, M. (2005). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğinden Beklentileri ve Beklentilerinin Karşılanmasını Umma Düzeyleri. XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 28-30 Eylül, Denizli.
- Ünal, S. (1991). Eğitim ve Öğretimin Niteliğinin Geliştirilmesinde Öğretmenin Rolü. Eğitimde Nitelik Geliştirme Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu. 13-14 Nisan, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.